

Entrevista Rosa Toran

1. Ens pots explicar breument les condicions de vida dels presoners al camp de concentració de Mauthausen i la seva quotidianitat?

Més que vida es tractava de sobreviure al treball forçat, a la fam, als càstigs, a les malalties... No es pot generalitzar, perquè Mauthausen era el camp central d'una sèrie de subcamps o comandos, uns 50 per tot Àustria. Cada comando tenia les seves característiques, per exemple a Gusen, camp annex de Mauthausen van morir-hi la majoria de republicans, ja que les condicions eren pèsimes i hi eren enviats els afeblits i poc rendibles per treballar. A Ebensee van treballar en instal·lacions subterrànies amb gran duresa...

En el mateix camp central no era el mateix treballar a la pedrera que pelar patates. La majoria de republicans van morir l'hivern de 1941-1942, i alguns dels que van sobreviure, amb el temps potser es podien alliberar de la pedrera.

2. El camp de concentració de Mauthausen era conegut com el "camp dels espanyols". Quin paper van tenir els republicans espanyols en aquest camp de concentració?

Es el subcamp de Gusen que rep aquest nom, perquè era un col·lectiu molt nombrós després dels polonesos.

Els que van aconseguir sobreviure, a partir de l'any 1943 ja eren uns veterans i coneixien bé el funcionament del camp. Alguns, molts pocs, van aconseguir treballs a les oficines, laboratori fotogràfic... des d'on van endegar accions de solidaritat i resistència. L'any 1945, poc abans de l'alliberament alguns espanyols estaven integrats dins l'Aparell Militar Internacional, òrgan clandestí.

3. Hem llegit que el camp de Mauthausen estava classificat de grau III a causa de la seva duresa. Quina diferència existia, amb relació al tracte i les condicions de vida dels presoners amb altres camps de concentració? Quina diferència hi ha entre camps de concentració i d'extermini?

Les categories dels camps, I, II i III van anar variant al llarg del temps. Els de la III eren destinats als irreductibles. Els primers camps com Dachau, Buchenwald, destinats als enemics polítics alemanys eren de categoria I i destinats al càstig i a la reeducació, tot i així a tots es realitzen execucions.

Els camps d'extermini eren sis i estaven situats a Polònia, oberts per assassinar jueus i gitanos, un cop es decreta la «Solució Final» el gener de 1942. Es feia una selecció a l'arribada dels combois i eren enviats a les cambres de gas dones, nens, vells... i només es salvava una minoria per als treballs del camp. Els camps de concentració tenen per objectiu aprofitar la mà d'obra en règim d'esclavitud, per tant l'extermini no era immediat, calculaven un promig de 9 mesos de vida. A Mauthausen també havia cambra de gas, però de petites dimensions, en contrast a les instal·lacions industrials d'Auschwitz.

4. Quina va ser la sort dels presoners espanyols una vegada alliberat el camp? Van rebre suport per part d'algun país una vegada acabada la guerra?

Van ser els darrers en sortir del camp, perquè Espanya no en va organitzar la seva repatriació, com els altres països. Mitjançant la mediació dels companys francesos del camp davant De Gaulle, van poder ser repatriats a França, on van ser acollits com a refugiats polítics, en contrast al maltracta rebut el 1939.

5. Existeix diferència entre la "desnazificació" a Alemanya (occidental i oriental) i Àustria?

Àustria ha estat un país peculiar, perquè fins anys recents s'ha volgut presentar com a víctima dels nazis, oblidant que van acceptar de bon grat l'annexió al Reich i que van col·laborar estretament amb el nazisme, com ho prova l'existència del camp de Mauthausen.

6. Hi ha hagut algun reconeixement institucional, tant pel que fa a l'Estat espanyol com pel que fa a Catalunya, en relació amb aquests represaliats republicans?

Darrerament, el govern espanyol ha decretat el 5 de maig en commemoració de les víctimes republicanes del nazisme. La Generalitat també ha fet diversos homenatges.

7. Políticament, es dona suport a la recuperació de la memòria o són associacions particulars que fan aquesta feina?

L'any 2007 el govern socialista va aprovar la Llei de Memòria Històrica, l'aplicació de la qual es va paralitzar durant els governs del Partit Popular. El mateix any el Parlament català va aprovar la Llei del Memorial Democràtic, que ha sofert períodes de gairebé hibernació. Actualment estan en procés de revisió les dues lleis, i les entitats de memòria hi aporten propostes. Durant dècades han estat les associacions les que han lluitat per preservar la memòria. Per exemple, l'Amical de Mauthausen i altres camps va fundar-se el 1962 en plena clandestinitat i no va ser legalitzada fins l'any 1978.

8. Sí el llibre de la Montserrat Roig "*Els catalans als camps nazis*" (prologat per vostè en aquesta última reedició) no s'haguera publicat, hauríem oblidat part d'aquesta memòria o hi ha altres obres, en l'àmbit català, que també expliquen aquests fets?

El mèrit de Montserrat Roig és el seu caràcter pioner, tot i que havia anteriors publicacions, però de menor envergadura. Va tenir la sort de poder entrevistar a 51 supervivents, per tant, és un testimoni valuósíssim. Hores d'ara, hi molta més informació de la que disposava ella, ja que sobretot es va centrar en el camp de Mauthausen.

9. Què en pensa que es parli d'aquest tema al voltant d'un aniversari o en moments puntuals? No creu que s'hauria d'incloure també dins de l'educació a la ciutadania?

És bo recordar i honorar en aniversaris..., però una dictadura tan llarga de 40 anys, ha privat d'incorporar la història de la deportació republicana dins la història del país. Avui manquen reflexions, en el camp educatiu, entorn les causes de la deportació, que es remunten a la

Guerra d'Espanya, primera confrontació contra el feixisme, i a les raons que les conduïren als camps, que tenen també un sentit per analitzar situacions del present, com el treball esclau, la vulneració extrema dels drets humans, la jerarquitització de les persones...

10. Per què a l'Estat espanyol no es treballa la memòria històrica? Succeeix el mateix a Catalunya? Hi ha perspectiva d'algun canvi en relació amb aquesta qüestió? Estem molt lluny de la posició adoptada a Alemanya en relació amb al nazisme?

He contestat, en part, a la pregunta 7. En relació a Alemanya, la condemna del nazisme no té res a veure amb les dificultats per condemnar el franquisme a Espanya.

11. En relació amb la pregunta anterior, creus que l'explicació de la memòria i record del que es va fer i va passar als camps es fa correctament a tot Europa i al món per a garantir que no es repeteixi?

No. La història no pot repetir-se mai de la mateixa manera, però hi ha polítiques i actituds que guarden relació amb les causes que van portar a l'ascens dels nazis feixistes, p.e. la culpabilització dels febles o la denigració de la política.

12. Com creu que va afectar a l'Associació de víctimes dels nazis, l'Amical Mauthausen, l'engany i impostura de l'Enric Marco?

El tema està enterrat i no cal parlar-ne